

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

Палійчук Анна Вікторівна

УДК 111.11:7.038.6:008

МИСТЕЦЬКИЙ ДОРОБОК ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА У ВИМІРАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ
XX СТОЛІТТЯ: ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

26.00.01 – теорія та історія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису
Робота виконана на кафедрі естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури України (Київ).

Науковий керівник: доктор культурології, доцент
Яковлев Олександр Вікторович,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв,
професор кафедри естрадного виконавства

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Самойленко Олександра Іванівна,
Одеська національна музична академія імені
А. Нежданової,
проректор з наукової роботи

кандидат мистецтвознавства, доцент
Антонюк Ірина Миколаївна,
Львівська національна музична академія
імені М. В. Лисенка,
доцент кафедри історії музики

Захист відбудеться 29 листопада 2018 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.850.01 у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 15, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11.

Автореферат розіслано 26 жовтня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук

В. В. Карпов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Творча постать Володимира Івасюка є унікальним втіленням орфеїчного типу мистецької особистості у період екзистенційної кризи української культури як кризи національної самосвідомості, потребує особливого вивчення у реаліях відповідного до неї соціального часу, а це вивчення передбачає створення часових проєкцій від минулої доби української історії до її сучасної соціокультурної дійсності.

Особистість В. Івасюка та певні стильові ознаки його музичних текстів стали міфологемою у процесі нової духовної інтеграції української культури, що відбувається впродовж періоду Незалежності та заслуговує спеціального визначення та тлумачення.

Типологічні риси творчості В. Івасюка ще не стали предметом науково-дослідницького розгляду, так само, як і інші показники його мистецького доробку та творчо-життєвого шляху. Водночас типологія змісту пісенної творчості В. Івасюка дозволяє визначати інтонаційний тезаурус української музичної мови як загальносуспільного явища, тобто дозволяє відтворювати «інтонаційний словник» української музичної культури другої половини ХХ століття.

Творчість В. Івасюка є сталою складовою виконавського репертуару українських співаків, постійним предметом вокально-виконавської інтерпретації, всечасно збільшує, нарощує своє семантичне коло у діалогічному руслі виконавської традиції, що також вимагає поглибленої наукової рефлексії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв відповідно до тематичного плану науково-дослідницької діяльності НАКККіМ. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (протокол засідання № 9 від 16 квітня 2016 р.), відповідає комплексній темі «Актуальні проблеми культурології: теорія та історія культури» (реєстраційний номер 0115U001517).

Науковим завданням дисертації є характеристика творчості та особистості Володимира Івасюка у вимірах української музичної культури другої половини ХХ століття.

Мета і завдання дослідження.

Мета дослідження – виявити провідні аспекти творчості у вимірах української музичної культури другої половини ХХ століття, екзистенціальні показники мистецької особистості В. Івасюка.

Завдання дослідження є наступними:

- визначити теоретичні підходи до вивчення долі й творчості В. Івасюка, зокрема визначити методичні можливості взаємодії інтенціонального та контекстуального підходів;

- виявити національно-історичні фактори становлення мистецької особистості В. Івасюка;

– розробити подвійну категорізацію понять часу та «герою свого часу» у відповідності до долі та творчості В. Івасюка;

– створити аналітичну базу для визначення авторської мови В. Івасюка, висвітлити явище авторського художнього мислення та його сутнісні протиріччя;

– розкрити стильовий та стилістичний зміст пісенної творчості В. Івасюка;

– довести наявність музично-виконавської традиції щодо творчості В. Івасюка та екзистенційну роль його особистості у суспільній свідомості;

– висвітлити значення ЗМІ у процесі актуалізації творчих меседжів В. Івасюка.

Об'єкт дослідження – українська музична культура другої половини ХХ ст. в аспекті національної свідомості особистості.

Предмет дослідження – особистісно-життєва та творча доля митця, способи його мислення та мовлення в контексті екзистенційної кризи національної свідомості.

Хронологічні межі дослідження визначаються, з одного боку, характеристиками основних етапів формування українського естрадного вокального виконавства, відповідно до нього – української естрадної пісні, котрі охоплюють період 60-х – 80-х років ХХ століття, з іншого – актуалізацією феномена сучасного українського естрадного співу та особистості сучасного українського естрадного артиста-співака, що примушує виділяти останні десятиріччя, тобто кінець ХХ – початок ХХІ ст.

Методи дослідження зумовлені поєднанням історичного та біографічно-персоналістського підходів у річищі культурологічного методу, з виокремленням категорії часу як наріжної для обох цих підходів, передбачають залучення теорії діалогу в її загально-естетичному та спеціальному мистецтвознавчому призначеннях, теорії стилю в її інтердисциплінарному напрямі та категоріальному положенні, культурологічним прямуванням у вивченні ЗМІ та сучасними культурологічними і психологічними пролегоменами до теорії автопоезису. Інтегративним є феноменолого-семантичний метод, з підсиленням його ноєматичного прямування. Усі перелічені підходи діють у комплексному докладанні до феномена творчої особистості В. Івасюка як знакової для домінантних етичних рис національної української свідомості

Теоретична база дослідження сформована відповідно до зазначених методологічних напрямів. Її складовими є:

– дослідження, що містять розробку підходів до вивчення українського пісенного мистецтва, національної естрадної творчості, зокрема творчості В. Івасюка (Л. Кадцин, Т. Кириловська, О. Колубаєв, В. Маришак, М. Маслій, Т. Рябуха, Т. Самая, М. Фещук);

– праці, що дозволяють розвивати екзистенціально-дихотомічний (діалогізований) підходи, вилучати психологічно-особистісні чинники та розвивати напрям психології культури (С. Аверинцев, М. Ахіджакова,

Р. Барт, Є. Басін, М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Біблер, Н. Бонецька, Л. Бочкарьов, М. Бубер, В. Виноградов, Л. Виготський, Г. Гадамер, Л. Гінзбург, Б. Губман, П. Гуревич, Є. Гуренко, В. Дем'янков, В. Зинченко, Д. Золтаї, М. Кадубіна, О. Кирилюк, В. Ключевський, Д. Леонт'єв, Ю. Лотман, П. Рікер, В. Роменець, О. Рудакова, О. Самойленко, Ю. Степанов, Н. Тамарченко, Н. Уфимцева, А. Фаустов, М. Холодна, І. Широкова, В. Шестаков, Г. Шпет, У. Еко);

– роботи, що дозволяють вивчати феномен музичного мислення та його жанрово-стильові чинники, у тому числі, у сфері вокального мелосу (М. Бонфельд, Н. Герасимова-Персидська, Г. Єлістратова, О. Зинькевич, М. Каган, Л. Казанцева, Д. Кирнарська, В. Козаренко, І. Котляревський, І. Коханик, О. Лосєв, Л. Мазель, С. Маркус, О. Махов, В. Медушевський, В. Москаленко, Є. Назайкинський, Г. Орлов, О. Потоцька, О. Притикіна, І. Пясковський, К. Ручьєвська, Н. Савицька, Ю. Соланський, О. Сокол, А. Сохор, В. Суханцева, М. Северинова, О. Чеботаренко, Т. Чередниченко, М. Шамахан, К. Шапінська, Б. Яворський, А. Merriam, E. Tarasti);

– праці, що дозволяють розвивати ноологічний підхід до вивчення образу людини в контексті семантики культури (О. Самойленко, В. Личкова, В. Франкл, Е. Фромм, М. Хайдеггер, Й. Хейзинга);

– дослідження функцій ЗМІ та явища автопоезису (А. Скорик).

Матеріалом дослідження є творча спадщина В. Івасюка в єдності її різних жанрових сторін, але з наголошенням пісенної сфери; літературний матеріал, пов'язаний з особистістю Івасюка: біографічний, публіцистичний, науково-популярні матеріали, у тому числі інтернет-сайти, присвячені його життю та творчості, що допомагають їх документувати; документи з фондів Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка, особистого архіву родини Івасюків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у таких положеннях. *Вперше:*

– визначено національно-історичні аспекти творчості та творчої долі В. Івасюка, розкрито культурно-історичний та особистісно-життєвий контексти його творчості;

– пропонуються у якості категорій історико-біографічного аналізу поняття «герой свого часу» та «зайва людина» часу;

– розкрито явище авторської мови В. Івасюка у жанрі естрадної пісні, з'ясовано стиль та стилістику пісенної творчості В. Івасюка як ноематичного явища;

– вивчено виконавську традицію як показник функціонування творчого доробку В. Івасюка в українській музичній культурі, зокрема способи виконавської артикуляції як відтворення інтонаційного екзистенціалу В. Івасюка;

– розкрито специфіку музично-стильового мислення в контексті авторської пісенної творчості.

Уточнено:

– екзистенціальні виміри творчої особистості В. Івасюка.

Набуло подальшого розвитку:

– поняття автопоезису стосовно музичної творчості;

– ноологічний підхід до вивчення музичного стилю.

Практичне значення одержаних результатів зумовлюється можливістю використання її матеріалів в навчальних курсах з історії та теорії української культури, історії української музики, історії масової музичної культури в ВНЗ мистецтва та культури, також заповненням інформаційної лакуни, що досі існує в соціально-комунікативній мережі сучасної України щодо особистості В. Івасюка, зі створенням відповідних ціннісних дороговказів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримано автором особисто. Висновки й положення наукової новизни одержані самостійно. Опублікованих статті за темою дисертації (5) написані без співавторів.

Апробація результатів дослідження. Апробація результатів дослідження здійснювалася на засіданнях кафедр та міжкафедрального теоретико-методологічного семінару НАКККиМ, на 6 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-творча конференція «Трансформація музичної освіти та культури: традиція та сучасність» (Одеса: 2015; 2016; 2017); Міжнародна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та культура: Захід – Схід» (Одеса: 2016; 2017); Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво у нелінійному просторі» (Тернопіль, 2018).

Публікації. За темою дисертації опубліковані 5 статей, з них 4 – у спеціалізованих наукових збірниках, затверджених Міністерством освіти і науки України, 1 – у періодичному науковому зарубіжному виданні (Німеччина).

Структура роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел (241 позиція), додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить **177 с.**

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, зазначено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

Перший розділ «Мистецька особистість В. Івасюка у процесі відродження української культури» містить чотири підрозділи.

Для підрозділу 1.1 «*Дихотомія історичного та біографічно-персоналістського підходів до феномена часу та стилю у сучасній культурології та мистецтвознавстві*» ключовими стають характеристики перехідних семантичних властивостей культури, що примушують поєднувати поняття традиції з явищем *інтерпретації* як апперцептивного процесу, що доводить значення теперішнього часу як основного у

стилетворенні, водночас відкриває рух до універсальної темпоральної моделі стилю. Завдяки такому підходу можна визнати в музичній творчості особливу сферу стильової семантики культури, яка утворює окрему інтерпретативну галузь, володіє потужним смисловим потенціалом по відношенню до часових (темпоральних) параметрі культурного буття (в єдності його колективного та особистісного начал).

Темпоральна природа музичної творчості реалізується на стильовому рівні і є спільною для всіх форм музичного мислення – композиторської, виконавської, слухацької. Природа музичної творчості дозволяє їй глибше за інші сфери та типи діяльності долучатися до механізмів людської свідомості, виявляючи, що мислення є в основі своїй інтерпретативним процесом, тому й передбачає тісний зв'язок з явищами розуміння, поняттєвої логіки, мовної експлікації. До того ж існують такі жанрові форми музики, для яких зберігається важливість поєднання в одній особі автора та виконавця музичного твору, хоча їх вже не можна вважати у повному сенсі «первинно»-обіходними. Саме до даних форм належить сучасна популярна пісенна творчість, що межує з фольклорною традицією та академічною композиторською діяльністю, є провідним способом створення «музичного середовища», «музично-інтонаційної атмосфери» сучасного міста, тобто має важливу компенсаторну функцію, замінюючи вже не актуальні види міського фольклору, надаючи необхідних засад для збереження інтонаційних архетипів колективної національної свідомості.

Підрозділ 1.2 *«Актуальні аспекти концепції діалогу та творчий феномен В. Івасюка»* виявляє, що музично-творча діяльність, створюючи власні жанрові умови, відкриваючи специфічні стильові інтенції, репрезентує людину в умовах особливого діалогу і наділяє її образ особливою художньою умовністю, що дозволяє інтегрувати всі соціально-комунікативні та етико-смислові чинники спільного людського існування.

Зазначається, що вже з початкових етапів еволюції художньо-образної сфери культури людина поставала, в одному ціннісно-екзистенціальному вимірі, як історична або історико-міфологічна істота, тобто в певній ретроспективі, що забезпечує можливість ідеалізації – ушляхетненого спогаду і дистанціювання, котре пом'якшує сприйняття драматичних колізій, в які виявляються втягнутими людські долі та стосунки, дозволяє милуватися ними в умовному художньому світі як прекрасними та і піднесеними. В іншому екзистенціальному вимірі постать людини розуміється як розташована в безпосередній близькості, у сучасному для неї культурно-історичному оточенні, в життєвій безпосередності та динаміці, з усіма її протиріччями, тобто як реальна особистість. Масова естрадна пісня претендує на своєрідне поєднання обох іпостасей людини, але з наголосом на найближчому соціальному контексті.

Виявляється, що в пісенній галузі панує системний функціональний розподіл, тобто взаємодіють та зумовлюють семантичні настанови раціонально-логічний, сенсорний, інтуїтивний та етичний плани мислення та

образного відтворення; у цьому сенсі естетична та структурно-композиційна природа «великого» синтетичного музично-сценічного оперного жанру є парадигматичною для більш дрібних жанрових структур вокальної музики.

Як і в інших вокальних різновидах, в пісенній творчості на перший план виходить постать співака-виконавця; він уособлює центральний образ музичного твору, здійснює його семантичну модель.

Підкреслено, що творчість В. Івасюка презентує власний авторський спосіб музично-поетичного мовно-стилістичного синтезу, котрий дозволяє поєднувати системні жанрові ознаки професійної музичної творчості, створювати справжню естрадно-пісенну *авторську лірику*. В. Івасюк залишив нащадкам пісенний скарб, котрий дозволяє засвідчувати напрочуд широкі жанрові інтереси митця, водночас виявляти дієву енергію стильової інтеграції, що зумовлена прагненням віднайти власну музично-поетичну мову, власні авторські способи художнього мислення в музиці.

Творчість В. Івасюка невід'ємна від його особистої долі, життєвого шляху; вони висвітлюються на основі вивчення архівних документів та фондів Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка та архівних документів з особистого архіву сестри Володимира Оксани Івасюк, які вперше вводяться до культурного та наукового обігу.

Зауважується, що пісенна творчість В. Івасюка може бути розглянута як текстологічний художній феномен на засадах культурологічної концепції кордоцентризму як найбільш узагальненого архетипу української національної свідомості.

Підрозділ 1.3 «*Культурологічні виміри теорії стилю в її загально-естетичному та спеціальному мистецтвознавчому призначенні*» заснований на вивченні стилю як художньо-сміслового феномена, у якому здійснюється єдність різних галузей культури, мистецтва і життя шляхом залучення до єдності особистісної свідомості. Пояснена таким чином категорія стилю постає ключовою у вивченні історії музичної творчості, естетичної сутності музики, вона дозволяє запроваджувати поняття про емоційно-ціннісну напругу як іманентне пізнавальне зусилля; про внутрішню форму думки та мислення «чистими» смислами; про біодинамічну та почуттєву тканину свідомості, про внутрішню картину думок, рухів і дій у свідомості людини як буттєві рівні свідомості, що володіє високою складністю; про вищі когнітивні стани свідомості, про полізначність та поліфункціональність предметно-образного змісту свідомості як джерела та матерії мислення; про «місця» розташування смислу в мисленні та художній творчості, деякі інші.

Дискурсивний матеріал даного підрозділу дозволяє виділяти як базову структуру стилеутворення в музиці *феномен мислення*, з його розуміючими інтенціями та інтерпретативними якостями, при цьому зауважується, що наріжним завданням у вивченні феномена музичного мислення є простежування еволюції проблеми мислення в гуманітарній науці. Відправним пунктом дискурсивного аналізу виступає розгляд двох тенденцій, перша з яких пов'язана з розглядом музичного мислення як

одного з видів мислення, відповідно, з питаннями про взаємодію мислення й свідомості в людському філо- і онтогенезі; інша звернена до специфіки, особливостей, закономірностей музичної творчості, дозволяє виділяти явище «музикальності мислення» як еквівалент інтенціональності, ключового смислоутворюючого моменту в діяльності людської свідомості. Зближення даних тенденцій на сучасному етапі еволюції проблеми музичного мислення свідчить про інтердисциплінарну активність і результативність мистецтвознавчої дослідної думки.

При цьому основними стають дві характеристики смислу та мислення – *контекстуальність та інтенціональність*, інваріантні стосовно конкретних визначень та концепцій музичного мислення; вони стають визначальними у вивченні *стильового мислення В. Івасюка*

У підрозділі 1.4 «*Явище аутопоезису у сфері масової комунікації*» виявляється, що В. Івасюк зростив дар людяності до унікального музично-стильового феномена, що й донині залишається взірцевим за багатьма показниками. Не лише особливості професійного формування, а й загальна творча установка, особистісні смислові інтенції спонукали Івасюка обирати провідною сферою художнього самоздійснення масову пісню, тобто йти до широкої соціальної комунікації, прагнути обняти у солоспівах усю національну спільноту, відчутти та передати у звуках глибоку причетність до українського етносу. Причому єдиний образ цього етносу, постаючи у піснях Івасюка, позбавлений критичних оцінок або роздумів над недоліками. Він відтворюється в умовному метаісторичному художньому просторі, у якому панують краса та добро, а людина відроджує найсвітліші свої психологічні якості.

Приймаючи сам відблиск створюваних пісенних образів, мовби освітлюючись ними, Івасюк для сучасників постає водночас і героєм свого часу, і зайвою людиною, якщо згадати ці, розвинені у романтичній літературі, дефініції, що дуже вдало вказують на невикорінене екзистенційне протиріччя в характері, долі, творчості Івасюка: тотальну приналежність до свого часу, вбирання усіх його типових ознак; існування поза поточною реальністю у власному часовому вимірі, незалежно від фізичних показників часового перебігу.

На даній музично-екзистенційній основі розглядаються поняття комунікації та аутопоезису, котрі активно взаємодіють у зв'язку з новітніми засобами самоздійснення людини та її залучення до спілкування з іншими, формування нею кола цього спілкування; *людина комунікативна прирівнюється до людини масової, а поняття популярності вимірюється активністю залучення до трансляції творчого явища ЗМІ.*

У цьому сенсі, В. Івасюк увійшов у контекст національної культури як особистість з новими комунікативними можливостями та перспективами; телекомунікації зіграла значну роль в його творчій біографії музиканту вдалося повернути до себе та своєї творчості позитивні сторони діяння ЗМІ, ті, які сприяють підсиленню гуманістичного потенціалу людського

спілкування, отже укріплюють етнічні взаємини, прихильність до рідної землі та родової (родинної) духовності, коли широта комунікаційного впливу сприймається як можливість звертатися до широкого загалу з закликами творити життя на засадах краси й моральної величі, тобто наділятися рисами просвітника – глашатая, який силою мистецтва здатний подолати невігластво та агресію. З такою майже проповідницькою місією, зумовлюючи нею власний жанрово-стильовий вибір, входить в українську дійсність Івасюк, насамперед, як музикант-виконавець, тобто *як голос, що звучить по всій Україні*.

У висновках до першого розділу наголошується, що не лише особливості професійного формування, а й загальна творча установка, особистісні смислові інтенції спонукали В. Івасюка обирати *провідною сферою художнього самоздійснення масову пісню*, тобто йти до широкої соціальної комунікації, прагнути *обняти у солов'яках усю національну спільноту*, відчутти та передати у звуках глибоку причетність до українського етносу. *Долання часу – головна мета творчості В. Івасюка*, що залишилася і після його уходу з життя, причому сприяє цьому новий вимір культурного простору – інтернет-комунікація, бо саме завдяки їй інформація про композитора, присвячені йому матеріали, дані про його творчий доробок та виконавський репертуар, записи його виконання, фотоматеріали, супутні документи тощо мають широке розповсюдження; транслюючись, вони популяризуються та пробуджують нові інтереси до особистості митця. Саме завдяки медіа-комунікаціям сьогодні існує усталений «архіпелаг Івасюка», що складається з вище перелічених та наново виникаючих «островів» – інформаційно-художніх складових.

Другий розділ «Явище ноєматичного діалогізму у мистецькому доробку В. Івасюка: до типології змісту пісенної творчості» містить три підрозділи.

Матеріал підрозділу 2.1 *«Явище авторської мови та творчість В. Івасюка»* дозволяє виділити категорію «мови культури» (або «культурної мови») як таку, що вказує, по-перше, на головні напрями й предметні ущільнення людських взаємин; по-друге, на вимоги сучасного представлення людини у найбільш відповідному для неї контексті, на взаємоперехід сучасного та позатемпорального в ідеї, образі, статусі людини; по-третє, на ту міру універсальності, що забезпечує незалежність від випадковостей та коливань, створюваних індивідуальними волюнтаристськими трактуваннями або натисками. *Саме до створення подібної мови прямує у своїй пісенній творчості В. Івасюк*; тому він і спирається в основному на інтонаційні запаси й можливості пісенних жанрів, причому вилучає та єднає два їх, найбільш типові для усупільненої свідомості, різновиди: *ліричний та танцювальний, пов'язані з провідними мотивами, знову ж таки, колективної психології*: міжособистісним ставленням, з якого найбільш значущим постає стан любові, та спільними святковими дозвільними діями, *тобто вільною грою як відображенням позитивної динаміки самого життя*.

В. Івасюк керується власною особистісною інтерпретацією музично-поетичного буття пісенності як художньої парадигми національної свідомості, відтворюючи її специфічні мовні риси, узагальнюючи їх неповторним авторським способом; він складає пісенні тексти, у яких відкриває нові обрії розуміння не лише музичного матеріалу, а й, насамперед, смислів життя.

Визначається, що пісенна музично-мовна традиція представляє музику у служінні культурі, у спільній з нею, культурою, семіотичній дії. Тому вона постає множинною, поліцентричною, еkleктичною, інформаційно-комунікативно технологічно широко зацікавленою, розбудовується у бік розширення жанрових меж та координат, хоча, і саме як мова культурної традиції, головні критерії видобуває у класико-академічній жанрово-стильовій традиції музичного мистецтва, музично-творчого процесу, котрий, не зупиняючись ні на мить, тобто будучи історично континуальним, постійно відновляє свої класичні параметри. Завдяки цьому музика продовжує претендувати на роль метамови культури й сьогодні, значно піднімаючись над різного роду словесними й навіть наочно-образотворчими конвенціями.

Виявляється, що *узагальнюючою композиційною властивістю творчості В. Івасюка є рефренність*, що, як семантичний прийом, переростає у циклічність; як жанровий авторський метод вона дозволяє збирати множинні прояви пісенної свідомості з її звичаєвими запитами та понадбуденними потребами до єдиного кола авторської образної системи; дана система певним чином дублює ту музично-мовну традицію, яка існує сьогодні в українській культурі та є показовою саме для неї. Тому і музика В. Івасюка, що очевидно передбачила майбутнє *усуспільненої* національної музичної свідомості, сьогодні є високо затребуваною, актуальною, не втрачає своєї художньої змістовності та інтерпретативної значущості.

У підрозділі 2.2 «*Ноематичні властивості стильового мислення В. Івасюка*» визначено, що до кола ноематичних понять входять ті, що звернені до процесу семантичної репрезентації та семантичного кодування, тобто фіксують способи утворення когнітивних структур музики – умовно-образної і безумовно (безпосередньо) звучної. Об'єднуючим началом стосовно обох є музичний тематизм, стильові функції якого узагальнено представлені в номінаціях бароковий, класицистичний, романтичний, імпресіоністичний, експресіоністичний тощо. Стильова множинність музичного матеріалу визначає формування і вибір семантичних кодів. Особливо рельєфно вона проявляється в неостильових напрямках, оскільки фігурно-фонова композиційна гра стильовими моделями є і найскладнішою, і найбільш дієвою.

Унікальність дарування В. Івасюка, яка забезпечує йому положення й значення провідної постаті, справжнього «героя» – не лише часу, але й простору національної пісенної професійної культури, тобто постаті музиканта-пісенника, який володіє усіма сторонами та формами пісенної творчості, визначається саме домінуючим *неостильовим напрямом*.

Майже всі дослідники естрадно-пісенної лірики В. Івасюка відзначають поєднання у ній всіх відомих жанрових форм, причому як академічної та масово-популярної, так і фольклорної галузей музичного мистецтва. Авторські ліричні інтенції приводять як до головної до стилістики романсу, але вона завжди змішується з ознаками фольклорного і аматорського пісенного жанру, насичується прийомами баладних форм, доростає до рівня синтетичної музичної композиції завдяки розвиненому інструментальному супроводу Композитору вдається поєднати семантичні ознаки українського фольклору й академічної європейської музики (з притаманною їй єдністю духовного та світського параметрів) з деякими прийомами рок- та поп-музики, вивести даний жанрово-системний синтез на рівень *нової популярної класики*.

Підкреслюється, що провідним же напрямом мелодійного мислення в музиці, що постійно оновлюється за рахунок живої взаємодії зі словесним мовленням та культурною семантикою, тобто *просувається у часопросторі разом з життям*, є пісенність. Пісенна парадигма музичної культури – і культури у цілому – є безпосереднім вираженням її ноетичного налаштування; адже те, про що співають люди, завжди відповідає корінним настроям громади, віддзеркалює психологічний стан спільноти. Певною універсалією пісенної семантики постає паралелізм станів людської душі – природного перебігу подій, що виявляється в усій історії розвитку як народно-популярної, так і «вченої» художньої пісенності. Саме він утворює основу поетичних текстів, звідси усієї музичної поетології творів В. Івасюка.

Хід дослідження у підрозділі 2.3 «*Екзистенціальні виміри творчої особистості В. Івасюка та архетипи національної свідомості*» дозволяє здійснювати аналітичне представлення матеріалу пісенної творчості В. Івасюка, ставити питання про своєрідність смислоутворення – відтворення культурних смислів в образному змісті поезії та музики; нарешті, визначати *головні екзистенціальні показники художньої свідомості В. Івасюка*.

Виявляється, що в пісенному мистецтві Івасюка показовими є три групи смислових координат, свого роду «семантичних сюжетів», що поєднують архетипові передумови та екзистенційні реалізації у композиційному розгортанні твору.

Це, перш за все, дихотомія *архетипу мандрівника* (по рідній землі, по душам, по зірках) – *екзистенціала свободи* (як вільного часу, як звільненої від негативних почуттів свідомості, як свята творчості), що особливо виразно відбивається у піснях «Кораблі, кораблі», «Мандрівний музикант». Разом з цим висувається *орфеїчний архетип*, взагалі інтенція міфологізації зв'язків з життям, зі світом, але це нова авторська інтенція, що висуває *екзистенціал музичності – музичної гармонізації* сприйняття й ставлення. Знаменитий «Водограй» надає саме такого поєднання. *Архетип світла, тобто відсутності темряви*, віддзеркалюється в *екзистенціально поглибленому почутті радості*, в оптимістично налаштованій «гаммі» образів – настроїв в піснях «Елегія для Галії», «Мила моя», «Фантазія травневих ночей». Поетичні

образи, створювані В. Івасюком, слугують основою його музичною уяви, дозволяють йому знаходити ритмоінтонаційну форму, що є втіленням цілісного художнього переживання, саме тому, що мають широку смислову основу, пов'язані з архетиповими уявленнями, притаманними народній колективній свідомості, свідчать про її історичну глибину та життєстверджуючу спрямованість.

Обрані автором лексичні звороти, окремі слова свідчать про прагнення не лише узагальнити стани власної свідомості, а й знайти їх паралелі у зовнішньому світі, більш за все – в природному (прийом, що є показовим для фольклорних пісенних жанрів). Але В. Івасюк не відображує існуюче, а, даючи свободу уяві і художньо-образній волі, створює особливий умовно-зовнішній світ – не такий, яким він є в дійсності, а той, яким він повинен ставати. Таким чином, у співбутті з новою мистецькою реальністю здійснюються *авторські екзистенціали* В. Івасюка.

У висновках до другого розділу зазначається, що ноематичними чинниками пісенно-естрадного тексту (в його єдиній усно-письмовій, виконавсько-композиторській формі) є мелодійний спів – вокальна кантилена та моторне інструментальне звучання – інструментально-інтонаційна динаміка. В контексті музикознавчої текстології ці два начала пов'язані з провідними естетичними та жанрово-семантичними домінантами музики, відтак і її текстологічними тенденціями, причому перше з них відповідає ноологічній тенденції кохання – людяності, а друге – поетиці гри з усіма її протиріччями та умовними вимогами.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження творчості В. Івасюка у контексті української музичної культури другої половини ХХ століття дозволяє пропонувати низку теоретичних узагальнень, аналітичних та концепційних висновків.

1. У дослідженні визначені *теоретичні підходи до вивчення долі й творчості В. Івасюка, зокрема методичні можливості взаємодії інтенціонального та контекстуального підходів, на цій основі виявлені національно-історичні фактори становлення мистецької особистості В. Івасюка.*

Матеріал дисертації дозволив засвідчувати важливість для індивідуальної композиторської/виконавської творчості «зустрічі» у музиці трьох форм часу (як форм його осмислення та представлення) – історичного «часу культури», особистого психологічного часу та власного музичного часу – іманентної логіки музично-часового процесу, кожна з яких вносить свою лепту в становлення музичної символіки; остання є інтегруючою і завершальною щодо «зусилля» попередніх, переводить їх на рівень «музичної думки». Музичні символи, таким чином, можна розглядати як свого роду метафору часу, причому часу і культурно-історичного, і індивідуально-психологічного, і ці дві сторони музичної символіки – як дві іпостасі часу в музиці – існують у безперервному взаємопереході.

2. Історичний час – постійне підґрунтя людської діяльності, незалежно від ступеня його помітності, вираженості. Суб'єкт діалогу завжди виявляється суб'єктом історії – тільки на різних її щаблях, залежно від відповідальності діалогу. *Навіть особиста історія – біографія – відбувається не осторонь від соціального життя, а мотивуючись, направляючись останньою.* Тому відповідальність музичної творчості пов'язана з пошуком історичних, тобто необхідних на даний момент становлення культури, жанрово-стильових авторитетів. Посилання на авторитет, залучення авторитетного судження на свою сторону – це і є цитация – важливий аргумент художньої форми. Таким шуканим авторитетом для музики є традиція, причому, і жанрова, і стильова.

Визначено, що не лише особливості професійного формування, а й загальна творча установка, особистісні смислові інтенції спонукали В. Івасюка обирати провідною сферою художнього самоздійснення масову пісню, тобто йти до широкої соціальної комунікації, прагнути обняти у солоспівах усю національну спільноту, відчути та передати у звуках глибоку причетність до українського етносу. Він пропонує особливий позитивно-піднесений спосіб художньої комунікації, що протистоїть його життєвобуденним прототипам, наділяє останні справжніми ноетичними, тобто високо осмислюючими можливостями та характеристичними рисами.

3. Розробка подвійної категоризації понять часу та «герою свого часу» дозволила докласти дану дихотомію до долі та творчості В. Івасюка, створювати аналітичну базу для визначення авторської мови В. Івасюка, висвітлювати явище авторського художнього мислення та його сутнісні протиріччя.

Визначається, що загальним культурним прототипом взаємодії – протистояння канонічного – «вільнодумного», традиції – її порушення (авторської «зухвалості») можна вважати антиномію ритуалу – карнавалу – як антиномію сакрального – профанного: анагогічного, піднятого до висоти «чистого» смислу – буденно-доступного, опущеного до загальнозрозумілого значення висловлення; із цієї антиномії М. Бахтін вивів і свою теорію карнавалу, і свою концепцію художнього хронотопу.

У музичній стилістиці можна знаходити просторове вираження закономірностей музичної темпоральності, обумовлене загальними стильовими факторами музичної творчості. Отже, у музичній творчості, як у композиторському, так і у виконавському планах, вимірах, стильові означувані та стилістичні означаючі, як та інтерпретація (прийняття або спростування) жанрових умов і канонів музики, що вже відбулася, виступають знаками і історичного (культури) і особистого (психологічного) часу, залежно від рівня їх узагальненості. На їх основі може відбуватися *концептуалізація часу або – змістовно-смислове заповнення креативного часу в музиці як художнє вираження його екзистенціально-дихотомічної природи.*

Визначається, що переконливим прикладом музичної поетики, в якій, по-перше, втілилися всі основні діалогічні параметри вокальної жанрової форми, по-друге, здійснилася лірична трансформація і словесного і музичного художньо-естетичного змісту, відповідно до нової стильової і композиційно-драматургічної ідеї, по-третє, зберіглися та оновилися поетологічні настанови романтичної доби, зокрема ті, що стосуються ідеї людяності, є пісенна творчість Володимира Івасюка.

4. Доведено, що творчість В. Івасюка є яскраво-авторською, не дивлячись на широкі семантично-стильові узагальнення та спирання на типові жанрові моделі. В усіх творах В. Івасюка присутня вербально-декламаційна складова, так би мовити, авторська особистісна інтонація, що забарвлює мелодійний рух у драматичні тони, підвищує експресію музичної сонорики. Взагалі переосмислення вокального сонору як способу висловлення та самоусвідомлення особистості є показовою рисою творчості українського пісенного майстра. Водночас і музичній, і словесно-поетичній лексиці Івасюка притаманна узагальненість – плавність коловороту почуття, голосового звучання, мотивної побудови, що стає знаком відходження від егоцентричної замкненості переживання до усупільнення способу життєвого визначення, ствердження у самооцінках та смислових проекціях.

5. *Розкриття стильового та стилістичного змісту пісенної творчості В. Івасюка* послужило доведенню наявності музично-виконавської традиції щодо творчості В. Івасюка та важливості екзистенційно-ноематичної ролі його особистості у суспільній свідомості, від минулого століття до сьогодення.

Виявляється, що важливість універсального смислового резонансу є головною передумовою творчості у масово-пісенній сфері. Звернення до загальнозрозумілого, загально притаманного в ній з боку і образного матеріалу, і засобів музичної виразності примушує переключати хід дослідницького аналізу до сфери культурної комунікації, оскільки художня форма не містить якихось технологічних або змістових таємниць, відкриттів, нових семантичних кодів, але засоби кодування та авторизації художнього змісту, передумови виникнення авторського ідіостилу містяться на межі жанрової системи у її цілому та семантики культури, мовної традиції культури.

6. *Особистісно-життєва та творча доля митця в їх єдності зумовили способи його музичного мислення, дозволили вилучати останнє як унікальний смисловий інтенціональний (ноематичний) феномен.*

Визначається, що музика, як художнє явище, розташована між смисловим змістом свідомості та знаковими способами його вираження; враховуючи важливість названих процесів у його соціально-історичному становленні й функціонуванні, вона повинна вивчатися з позиції їх єдності та відмінностей. Такий підхід – назовемо його феноменолого-семантичним – дозволяє вивчати природу музичного смислу і способи його перетворення у звучанні музичної композиції.

Саме звучання українського слова є для композитора *стильовим топосом*, котрий дозволяє власне авторське ставлення виражати за посередництвом відбору й музично-композиційного розташування словесного матеріалу, перш за все, смислово наголошені слова розміщувати у приспіві, експозиційні та розробкові словесні рядки зосереджувати у куплетах. Взагалі особливою рисою стилю Івасюка, успадкованою від форми саме популярної, фольклорної у головних виитоках пісні, є *рефренність*, тобто повторюваність, зумовлена спільними композиційними та образно-смысловими завданнями, покликана виділяти та закріплювати головні ідей й художні форми їх реалізації у пісенному творі.

7. Звернення до ЗМІ у процесі актуалізації творчих меседжів В. Івасюка виявило їх суттєвий вплив на творчий шлях митця, їх сприяння представленню мистецького доробку Володимира Івасюка як цілісного феномена української музичної культури.

Доведено, що головними екзистенціальними показниками художньої свідомості В. Івасюка виступають три групи смислових координат, що поєднують архетипові передумови та екзистенційні реалізації композиційного розгортання твору. Це діалогічні поєднання (свого роду дихотомії):

архетипу мандрівника (по рідній землі, по душах, по зірках) – *екзистенціала свободи*;

орфеїчного архетипу, взагалі інтенції міфологізації зв'язків з життям, зі світом – нової авторської інтенції, що висуває *екзистенціал музичності – музичної гармонізації*;

архетипу світла, тобто відсутності темряви – *екзистенціалу буттєвої (онтологічної) радості*.

Вже у значенні узагальнення, зауважується, що стильове мислення у сфері популярного пісенного мистецтва базується на взаємодії двох форм музичного тексту – письмової та усної, зі своєрідним обміном герменевтичними контекстами між ними, з трансляцією авторських прав від композитора виконавцю, і навпаки, що особливо яскраво виявлено тоді, коли композитор є найбільш успішним та відомим виконавцем власних творів.

Дуже часто в академічному музичному мистецтві критерії стильової типології обумовлені творчою діяльністю яскравих, значних, тому історично значущих особистостей, технологічні та образно-смыслові досягнення яких визначають якісні параметри так національних стилів. На нашу думку, подібну позицію – рівень значення – утворює музична діяльність В. Івасюка стосовно масово-популярної пісенної галузі. Тому сьогодні вона безсумнівно повинна бути віднесеною до класичних взірців національного пісенного мистецтва у єдності його первинно-жанрових та вторинно-стильових чинників і показників, що відкриває шляхи до подальшого дослідження українського пісенного мистецтва, зокрема творчості В. Івасюка.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у наукових виданнях, затверджених МОН України
як фахові за напрямом «мистецтвознавство»*

1. Палійчук А. Сучасні культурологічні підходи до вивчення долі і творчості В. Івасюка // Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової: зб. наук. статей / гол. ред. О.В. Сокол. Одеса: Астропринт, 2016. Вип. 22. С.127–136.
2. Палійчук А. Ноематичні передумови стильового мислення В. Івасюка // Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової: зб. наук. статей / гол. ред. О.В. Сокол. Одеса: Астропринт, 2016. Вип. 23. С.269–279.
3. Палійчук А. Стильові інтенції та стилістичний зміст пісенної творчості В. Івасюка у сучасному медіакультурному просторі // Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової: зб. наук. статей / гол. ред. О.В. Сокол. Одеса: Астропринт, 2017. Вип. 24. С. 31–42.
4. Палійчук А. Екзистенціальні виміри творчої особистості В. Івасюка та архетипи національної свідомості // Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. Київ: НАКККіМ, 2017. С. 232-237.

Статті у наукових іноземних виданнях

1. Палійчук А. Творчість В. Івасюка у сучасній музично-мовній традиції // European Applied Sciences: [Wissenschaftliche Zeitschrift / Redaktionskollegium Prof. Dr. phil. Lutz Schumacher, Prof. Dr.-Ing. Johannes Pinnekamp und and.]. Stuttgart, Germany. 2017. P. 59–61.
Європейські прикладні науки: [науковий журнал / ред. кол. проф. філ. Лутц Шумахер, проф. Джон Піннекамп та ін.]. Штуттгарт, Німеччина. 2017. С. 59–61.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Палійчук А. Темпоральні чинники творчості та особистісної свідомості В. Івасюка // Музикознавство і гуманітарні науки. Періодичне наукове електронне видання. URL: <http://www.musicology-humanities.com/index.php/test>.
2. Палійчук А. Музично-мовне мислення та авторська музична семантика В. Івасюка // Матеріали Міжнародного музикознавчого семінару «Музикознавче слово в інформаційному контенті (пост)сучасності. Одеса. ОНМА ім. А. В. Нежданової. 11-18 червня 2018 р. URL: <https://online.officerecovery.com/ru/word/>.

АНОТАЦІЯ

Палійчук А. В. Мистецький доробок Володимира Івасюка у вимірах української музичної культури другої половини ХХ століття: історико-біографічний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Міністерство культури України. Київ, 2018.

У дисертації виокремлюється та вивчається феномен мистецької особистості В. Івасюка, визначається його роль у процесі духовної інтеграції української культури. Виявлена дихотомія історичного та біографічно-персоналістського підходів до феномена стилю у сучасній культурології, визначені актуальні аспекти концепції діалогу щодо творчого феномена В. Івасюка. Розробляються культурологічні виміри теорії стилю в її загально-естетичному та спеціальному мистецтвознавчому призначенні, висвітлюється явище автопоезису у сфері масової комунікації та у контексті творчої біографії Івасюка.

Відкривається значення явища ноематичного діалогізму у мистецькому доробку В. Івасюка: до типології змісту пісенної творчості, у зв'язку з ним визначаються провідні риси авторської мови В. Івасюка, ноематичні властивості його стильового мислення. Встановлюється відповідність екзистенціальних показників художньої свідомості В. Івасюка до архетипів національної свідомості.

Відзначено, що типологія змісту пісенної творчості В. Івасюка дозволяє визначати інтонаційний тезаурус української музичної мови як загальносуспільного явища, тобто дозволяє відтворювати «інтонаційний словник» української музичної культури другої половини ХХ століття.

Доведено, що саме звучання українського слова є для композитора *стильовим топосом*, котрий дозволяє власне авторське ставлення виражати за посередництвом відбору й музично-композиційного розташування словесного матеріалу. Особливою рисою стилю Івасюка, успадкованою від форми популярної, фольклорної у головних витоках пісні є *рефренність*, тобто повторюваність, зумовлена спільними композиційними та образно-смысловими завданнями, покликана виділяти та закріплювати головні ідей й художні форми їх реалізації у пісенному творі.

Ключові слова: феномен Володимира Івасюка, творча особистість, орфеїчний тип мистецької особистості, «герой свого часу», національна самосвідомість, екзистенціальні виміри, архетип, ноематичний діалогізм, музичний автопоезис, музично-мовна свідомість, пісенна творчість, стильовий топос.

SUMMARY

Paliychuk A.V. Creative Heritage of Volodymyr Ivasyuk in the Dimensions of Ukrainian Music Culture of the Second Half of the 20th Century: Historical and Biographical Aspect. – Qualifying scientific work as the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Arts in specialty 26.00.01 "Theory and History of Culture". National Academy of Cultural and Arts Leaders, Ministry of Culture of Ukraine. Kyiv, 2018.

In the dissertation the phenomenon of artistic personality V. Ivasyuk is singled out and studied, his role in the process of spiritual integration of Ukrainian culture is determined. The dichotomy of historical and biographical-personalist approaches to the phenomenon of style in modern culturology is revealed, actual aspects of the concept of dialogue about the creative phenomenon of V. Ivasyuk are determined. The culturological dimensions of the style theory are developed in its general aesthetic and special art criticism, the phenomenon of autopoiesis in the field of mass communication and in the context of Ivasyuk's creative biography are highlighted.

The significance of the phenomenon of noematic dialogism in the artistic edition of V. Ivasyuk is revealed: in the typology of the content of song creativity, in connection with it, the leading features of the author's language V. Ivasyuk are determined, the noematic properties of his style thinking. The correspondence of existential indicators of artistic consciousness of V. Ivasyuk to archetypes of national consciousness is established.

It is noted that the typology of the content of the poetry of V. Ivasyuk makes it possible to determine the intonational thesaurus of the Ukrainian musical language as a general social phenomenon, that is, it allows to reproduce the "intonational vocabulary" of the Ukrainian musical culture of the second half of the twentieth century.

The realization of the goal of the thesis - to identify the leading aspects of creativity, existential indicators of the artistic personality of V. Ivasyuk - is carried out in support of the solution of the leading tasks: to determine theoretical approaches to the study of the fate and work of V. Ivasyuk; to identify the national-historical factors of the formation of the creative personality of V. Ivasyuk; develop a double categorization of the concepts of time and the "hero of its time" in accordance with the fate and work of V. Ivasyuk; to create an analytical basis for the definition of the author's language of V. Ivasyuk, to highlight the phenomenon of author's artistic thinking and its essential contradictions; highlight the importance of media in the process of updating the creative messages of V. Ivasyuk.

It is determined that the leading aspect of Ivasyuk's creativity is the modeling of one's own "psychological time" associated with understanding both the external life series and one's own perception of the world, that is, deep-seated personal reflection.

Overcoming time is the main goal of V. Ivasyuk, who remained after his death, and this contributes to this new dimension of cultural space - Internet communication, because it is through her that information about the composer, materials devoted to him, information about his work and performance repertoire, recordings of his performance, photographic materials, accompanying documents,

etc. are widespread; when broadcast, they are popularized and awaken a new interest in the artist's personality.

Summarizing the approaches to the creative personality of V. Ivasyuk allows judging her as a holistic musical and creative embodiment of the orfeic type of artistic personality, which is formed during the existential crisis of Ukrainian culture and opposes this crisis with a pronounced personal national self-consciousness, in which the most passionate tendency of thinking manifests itself musician. Therefore, it is important to highlight ways of studying the personality and creativity of V. Ivasyuk in the realities of the corresponding social time, as well as the creation of temporary projections from the past historical epoch of Ukrainian pop-song creativity in its modern socio-cultural reality.

The very sounding of the Ukrainian word is for the composer the style topos, which allows the actual author's attitude to be expressed through the selection and musical composition of the verbal material. A peculiarity of Ivasyuk's style inherited from the popular folk form in the main sources of the song is refrain, that is, repetition caused by general compositional and figurative and semantic tasks, designed to highlight and consolidate the main ideas and artistic forms of their implementation in the song.

Keywords: Volodymyr Ivasyuk phenomenon, creative personality, Orpheus type of artistic personality, "hero of his time", national consciousness, existential dimensions, archetype, noematic dialogism, musical autopoiesis, musical-linguistic consciousness, song creativity, style topos.